

ЕКОЛОШКО-ЛИТУРГИЈСКА СВЕСТ

Сажетак: Савремени човек се суочава са низом проблема који се незаустављиво смењују у свеопштој брзини, паници и техничко-технолошкој експанзији. Једна од горућих енигми данашњице је еколошки проблем који допире до свих пора друштва. Животна средина и творевина у целини у континуираном процесу пропадају и урушавају се. Намећу се логична питања: Има ли излаза? Како сачувати животну средину? Да ли човек може спасити природу? Долази до буђења еколошке свести кроз низ програма, обука, стандарда и протокола којима се тежи разрешењу овог проблема. Религиозни научници, теолози, као и многобројна елита наводе да овај приступ доводи до делимичног залечења, а никако излечења проблема, којим се само ублажавају последице индустријализације и техницистичке експанзије. Суштина је у новој перцепцији животне средине, створеног света, о суштинској обавези човека да чува своје окружење и да твар принесе Богу на спасење у Светој Евхаристији односа њега, Бога и творевине. Суд над створеним светом није само ствар односа Бога, човека и света, већ је посреди одмеравање, „узимање мере“ човека и света са циљем есхатолошког остварења Царства Божијег, уз начело тројичне Божије љубави. Човек, дакле, треба да буде свештеник Евхаристије и да, у том светотајинском приношењу света Богу, прими дар вечног живота.

Кључне речи: Свето Причешће, екологија, Литургија, творевина, еколошки проблем

Уводна разматрања

У првом делу текста указујемо на еколошки проблем и начине како се данас исти третира. Развој индустрије и технологије у складу са еколошким стандардима, обраћање пажње на глобално загревање и климатске промене, дизање еколошке свести, усмерени су на одрживи развој као нови модел понашања и деловања за генерације које долазе. Тај активизам је донео напредак, али намеће се питање да ли је то довољно, односно да ли се на тај начин природа враћа у првобитно стање, у оздрављење?! У другом делу рада указујемо на недостатке овог приступа, јер не укључује целосно посматрање творевине

---

* tomislav.lunic@gmail.com

кроз призму нераскидиве везе Бог-човек-твар, где човек треба творевину да принесе Богу и тако добије спасење и обожење, чији предокус или символ видимо у преображењу Исуса Христа¹ на гори Тавор, где је засијавши као сунчева светлост апостолима Петру, Јакову и Јовану показао назначење човека и света, тј. сједињење са Богом у благодати преображене твари. Односно, како вели отац Александар Шмеман да „човек кроз ову вечиту евхаристију призива на свет божанску љубав“ (Шмеман, 1979:83). Вечити смисао икономија стварања и спасења је у љубави и вечној заједници са Богом. То човек и свет треба да достигну и да буду, јер у својој суштини то јесу и зато су створени. Јер „истина се не може наћи у створеном, него у Творцу. Истину неће јавити твар, ако је не јави Творац“ (Владика Николај Велимировић, 1999:36). Покушаћемо да дамо одговор да ли та веза, то Свето Причешће, даје решење проблема пропадања створене твари, односно животне средине и човековог окружења у целини?!

Еколошки проблем

Питањем природе тј. творевине бавили су се многи религиозни и нерелигиозни научници са заједничком жељом да одговоре на низ важних питања: Зашто природа страда? Да ли је могуће сачувати животну средину? Како зауставити пропадање еко-система и људског окружења у целини? Лудвиг Фојербах каже: „Природа, кажем ја, то је све што видиш, а што није потекло из човекових руку и главе“ (Фојербах, 1955:129). Занимљиво је посматрање творевине од стране пагана, који су политеисти, поштују и обожавају саму природу којој се диве. Пагани су „...назив Господ примењивали на мноштво богова, као и на самог цезара у култовима посвећеним њему...“ (Епископ Јован Пурић, 2014:16). За пантеисте Бог и природа су једно те исто. Проблем оваквог приступа је, како каже Владика Николај, у поштовању твари и служењу видљивој природи уместо Творцу природе. „Смртни богови и обожена природа!“ (Владика Николај Велимировић, 1999:38).

Након што је природа почела да пропада, човек је схватио да мора хитно да реагује како би спасио животну окружење, односно еко-систем у целини. Буди се еколошка свест која се темељи на „потреби заштите природе од даљег нарушавања еколошке вредности у њој, како би се очувао природни оквир живота човека“ (Марковић, 1994:238). Буђењем исте „отворен је процес борбе против доминирајуће (и)рационалности инструменталног ума“ (Деспотовић, 1993:16), као и „напад на два стуба система - производњу подређену профиту и акумулацији, и на меркантилизацију друштвених односа“ (Мишковић, 1997:175). Њен задатак је „да усмерава друштвени развој у сагласности са еколошким захтевима, развој који се користи позитивним научним сазнањима и тиме избегава еколошко разарање“ (Тодоровић, 2002:41).

---

¹ Исус Христос је сјединио божанску и човечанску природу једном засвагда у Богочовечанској личности својој.

Резултати човековог активизма су вишеструки:

- Прелазак на чисте технологије/ обновљиви и необновљиви извори енергије (У том смислу треба скренути пажњу на уградњу филтера на фабрикама за прочишћавање ваздуха, употребу енергија сунца, ветра, воде, биомасе, хибридних мотора на струју; са друге стране, неопходно је указати на опасност изградње нуклеарних електрана, које јесу великих капацитета, али представљају озбољан ризик по здравље људи и екосистема у целини (пример Чернобил).
- Рециклажа отпада/ изградња депонија изван насељених места (Рециклажа отпада је одличан модел за решавање проблема са претрпаношћу отпадима, где се организацијом и добрим менаџментом постиже да се исти употребљава као енергент или као секундарна сировина. Важно је да депоније са ђубретом буду што даље лоциране од насељених места, извора река, језера, мора).
- Борба са климатским променама².
- Пошумљавање земљишта/ повећање обрадивих површина.
- Органска храна (Улагање у производњу здраве, органске хране са двоструким позитивним ефектима: 1. улагање у здравље људи; 2. очување квалитета земљишта (исто искључује употребу пестицида, хербицида; очување квалитета вода итд.)).

Суштина ових мера је у обезбеђивању одрживог развоја,³ што је потврђено кроз низ конференција, скупова, акционих планова. У једној реченици можемо да кажемо да буђење еколошке свести настаје услед: загађења ваздуха, повећања буке, исцрпљивања природних ресурса и енергената, загађења и недостатка воде за пиће, повећања употребе пестицида и хербицида, гомилања депонија смећа, смањења обрадивих површина, изградње нуклеарних постројења, оштећења озонског омотача итд. Ипак се намећу питања: Да ли је то довољно? Да ли је самом употребом наведених мера проблем решен?

Теисти другачије посматрају творевину, кроз нераскидиву везу Бога, човека и преосталог створеног света. За њих је Триличности Бог у центру стварања. „Као што је тројични Бог створио свет благовољењем Оца, дејством Сина и садејством Светога Духа, тако је и историја спасења света почела тројичним јављањем. У теолошком смислу то указује да је сваки сотириолошки чин тројичног (тријадолошког) карактера, тј. да у свим догађајима спасења које је Син предузео ради нас учествују и Отац и Свети Дух“ (Епископ нишки Јован II, 2013:26). „Оваплоћење Богочовека донело је благу вест о Царству Божијем, о коначној судбини и назначењу света у јединству са тројичним Богом“ (Ибид., стр.43). Христос је „...пре свог оваплоћења био истинити Бог у истинитог Бога, дакле у тројичној заједници са Оцем и Светим Духом“ (Епископ Јован Пурић, 2014:58). „Али ми имамо само једнога Бога Оца, од којег је све и за којег смо ми, и једнога Господа Исуса Христа, кроз којег је *све и

² Према Оквирној конвенцији Уједињених нација о климатским променама (Члан 1, тачка 2): „Климатске промене означавају промену климе која се директно или индиректно приписује људској активности, која мења састав глобалне атмосфере и која је поред природне променљивости климе примећена током упоредивих временских периода“ (Детаљније на: <https://unfccc.int/resource/ccsites/zimbab/conven/text/art01.htm>, приступљено 10.4.2020).

³ „Одрживи развој је развој који задовољава потребе садашњице, не доводећи у питање способност будућих генерација да задовоље властите потребе.“ (World Commission on Environment and Development. 1987. Our Common Future, Oxford University Press, Детаљније на: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>, приступљено 9.4.2020).

ми кроз њега“ (Прва Посланица Коринћанима. 8,6). Након човековог посрнућа и пада, од Бога добија још једну шансу да се спаси и обожи. Исус Христос је кључан у икономији спасења и само преко Њега је спасење човека и васцеле творевине могуће у Светој Евхаристији односа Бога, човека и света. „Исус му рече: Ја сам пут и истина и *живот; нико не долази Оцу осим кроз мене“ (Јеванђеље по Јовану. 14,6). Човек је без Божије помоћи недостојан и неспособан за живот. „Јер не осјећам ништа на својој савјести, *али зато нисам оправдан; а онај који ме суди јесте Господ“ (Прва Посланица Коринћанима. 4,4). „Који је *икона Бога невидљивога, Прворођени прије сваке твари“ (Кол. 1,15). Лудвиг Фојербах, иако атеист, поприлично прецизно се дотакао логике стварања, тј. самог теолошког погледа на свет: „Сунце, земља, вода свакако су узроци што успевају биљке и животиње од којих људи живе, али то су само подређени узроци, узроци који су сами проузроковани. Прави узрок, то је први узрок“ (Фојербах, 1955:129). Први узрок је и створио биљке, животиње, као и самог човека. Дакле, нестворени принцип је створио творевину и успоставио законитости по којима она егзистира и опстаје. Отац Александар Шмеман вели: „У свету где се живи све треба да се посматра као Божије Откривење, као знак његове присутности, радост Његовог доласка, позив на заједничарство с Богом, нада на потпуно осмишљење у Њему. Од дана Педесетнице на свему је печат, зрак и знак Светог Духа, за оне који верују у Христа и који знају да је Он живот света и да је у њему свет у свој својој целовитости постао литургија“ (Шмеман, 1979:102).

Испуњеност времена Живим Богом

Тајна пуноће времена темељи се на испуњености времена Живим Богом⁴. „За уредбу извршетка времена, да се све састави у Христу што је на небесима и на земљи; у Њему“ (Еф.1,10). Управо се на томе темељи смисао и циљ постојања пуноће времена⁵, које се, као и целокупна творевина, налази у директној вези са тајном Домостроја спасења. Људи и творевина у целини, налазе се ван Бога,⁶ а оваплоћени Бог Логос је својим уласком у свет „осветио, осмислио и ологосио човека и васцелу творевину“ (Пурић, 2018:148). Максим Исповедник вели да су особине тварнога света непостојаност, кретање, пролазност, течење и променљивост, док је Живи Бог тај који се не мења и остаје довека (Пурић, 2018:142). „Оваплоћени Бог је Својим нетварним енергијама прожео и

⁴ Владика Николај Велимировић каже: „Све је од Бога и кроз Бога. Ништа без Бога. Ни један цветић у ливади. Ни један дах живога бића. Ни један догађај без Бога као учесника или као сведока. Без Бога ништа. Без Бога ни преко прага“ (Владика Николај Велимировић, Кроз тамнички прозор, Евро, Невен, Београд, 1999, стр.112).

⁵ За разлику од грчких филозофа који време тумаче као повратно и кружно кретање, библијско и хришћанско поимање времена је динамично, јер оно поима време као непрекидно кретање „ка напред“, „ка горе“, „ка усавршавању“ које је вођено непрекидним Промислом Тројичног Бога. (Детаљније у: Епископ Јован Пурић (2018): *Логос, символ, икона*, Академска књига, Нови Сад, стр. 151).

⁶ Детаљније у: М.Ђ.Томасовић, Посланица Јеврејима, Београд 2005, Православни Богословски факултет у Фочи, стр. 74; Ср.Јован Златоуст, Тумачење посланице Јеврејима, ПГ 63,27.

осветио творевину, што ће рећи испунио је Својим (Божијим) богатством и осветио творевину“ (Ибид.).

Оваплоћење Бога Логоса, Његово страдање, Васкрсење и Вазнесење повезани су, представљају један есхатолошки догађај и означавају крај смрти, Старог Завета и закона, а са друге стране почетак Новог Завета и нове твари у Христу (Владика Јован Пурић, 2019:55). Само васкрсење Христово је „... почетак васкрсења васцеле тварне, пале и смртне природе... васкрсење не значи стварање из почетка новог људског тела и нове творевине, него је оно истинско оживљавање, обнављање, преображавање, преобликовање ~истог~ тела (које је било у човеку пре његове физичке смрти) и целе постојеће творевине...“ (Владика Јован Пурић, 2019:64-65). Јер како вели отац Александар Шмеман, Христос је живот света и смрћу је смрт згазио. Твар је после пада постала пропадљива и трулежна и само је Бог могао да је спаси. „Да би се спасење догодило Бог је требало да постане потпуни човек, како би сав створени свет приопштио благодатном животу Пресвете Тројице“ (Владика Јован Пурић, 2019:95).

Речи Светог Писма⁷ представљају важно духовно оружје за спасење. „...читајући Свето Писмо ми кроз Јеванђеље слушамо (и чујемо) глас Божији“ (Пурић, 2018:216). „Православно тумачење увек бива у оквирима спасења човека и васцеле Божије творевине“ (Пурић, 2018:215). Ради се о једној мисли, једном значењу и једној поруци Светог Писма. „Не може се разумети историја, философија, уметност, књижевност, музика, једном речју свеукупна цивилизација, без Библије. Библија или Свето Писмо, има не само културни, већ, пре свега, духовни, молитвени, религиозни и васпитни карактер“ (Пантелић, 2000:131-132). „Реч је, дакле, о спасењу човека, а преко човека и васцеле Божије творевине“ (Пурић, 2018:221). „Створен као логосна круна словесне - смислене, творевине Божије, човек прима благослов Божији да буде благословени владика „над творевином Божијом“ (Пурић, 2018:265). Владика Николај Велимировић вели: „Као што држите икону у кући, тако држите и Свето Писмо. Свето Писмо читајте, у икону гледајте... као што се без сваке друге хране може, а без хлеба не може; тако се без сваке друге речи може, а без речи Божје не може. Поштен хлеб и света реч“ (Владика Николај Велимировић, 1999:120).

Елементи творевине и њихов принос у Храм

Основне елементе творевине од којих зависи сам живот и опстанак човека чине: вино, вода, пшеница и уље. Ти елементи су нам потребни „да бисмо били у заједничарству са Богом и да бисмо Га познали... и обратно... ово заједничарство са Богом преко *материје* управо открива значење и смисао *материје*, тј. смисао самог света“ (Шмеман, 1979:107).

⁷ “О тајни спасења човека, а преко човека и васцеле творевине, говори се у Светом Писму Старог завета, где се посебно истиче време обећања Божијих, а затим се у Новом Завету говори о времену испуњења обећања у Богочовечанској личности Исуса Христа“ (Детаљније у: Владика Јован Пурић (2019): Бог, човек и свет откривења, Фондација Група север, Артпринт, Нови Сад, стр.15).

Речи виноград, винова лоза и вино поседују пренесена и симболичка значења. „Слику винограда и вина Бог је подарио старозаветним пророцима и свештенобиблијским писцима, да би људи преко симбола могли да појме тешко разумљиве богооткривене истине које су од пресудног значаја за човеков живот и спасење“ (Епископ Јован Пурић, 2015:51). Символи помажу човеку да дође до важних сазнања и информација, до којих не би могао да дође неким другим начином или методом. У патристици је вино вишезначни симбол. „Григорије Ниски тумачи *опијање вином* у Песми над песмама као симбол иступања ума, његовог изласка из себе самога, односно духовну екстазу... тако је велики Давид видео невиђену лепоту и објавио: *Сваки је човек лаж* (Пс. 115,2)... Блажени Петар је у екстатичком стању видео јеванђелски плашт који се спушта одозго на четири угла“ (Епископ Јован Пурић, 2015:133). „И видје небо отворено и сасуд некакав гдје силази на њега, као велико платно завезано на четири краја и спушта се на земљу“ (Дела Апостолска. 10,11). Символика вина је исказана и на Тајној вечери: „Исто тако и чашу, по вечери, говорећи: Ова је чаша Нови Завет у мојој крви; ово чините, кад год пијете, у мој спомен“ (1. Коринћанима. 11,25).

„Вода је *prima materia*, основни елемент света. Она је природни символ живота, јер без воде нема живота... Благослов воде означава избављење и повратак материје њеном првобитном и основном значењу. Примајући крштење од Јована, Христос је осветио воду⁸. Учинио ју је водом очишћења и помирења са Богом. И када је Христос излазио из воде десило се Богојављење - ново и избавитељно откровење Бога - а дух Божији, који је у почетку стварања *лебдео над водом*, учинио је воду, а то ће рећи свет, да буде поново оно што беше у почетку“ (Шмеман, 1979:66). По Кирилу Јерусалимском, вода је најбољи елемент природе, симбол живота, рађања и оживљавања.⁹ Вода човека штити од прљавштине, пере, купа га. Такође, у библијским записима када неко јавно пере руке показује да је невин. „А кад видје Пилат да ништа не помаже, него још већа буна бива, *узе воду те уми руке пред народом говорећи: Ја сам невин у крви овога праведника; ви ћете видјети“ (Јеванђеље по Матеју. 27,24). Вода означава и телесну и моралну чистоћу. У симболичком смислу воде су свети, јер из њихове утробе теку реке, односно духовно учење које испуњава душе оних који слушају (Епископ Јован Пурић, 2015:134). „Који у мене верује као што Писмо рече, *из утробе његове потећи ће ријеке воде живе“ (Јеванђеље по Јовану. 7,38).

Свештеник на Проскомидији вади квасни део хлеба из средине Хлеба „показујући на тај начин да је Христос из наше средине, то јест Богочовек, а не из неке друге природе оваплоћен од благословене дјеве Марије“ (Епископ Јован Пурић, 2015:41). Свештенослужитељ на Литургији стоји на Христовом месту „док подиже руке ка небу и призива Духа Светога да дође и освети предложене дарове“¹⁰ „Доласком Духа Светога на предложени хлеб, хлеб постаје

---

⁸ Вода је везана и за чин крштења зато што крштење почиње благословом воде. Како вели Александар Шмеман, вода је у крштењу знак присутности самог света (Шмеман, 1979:66).

⁹ Детаљније у: Кирило Јерусалимски, Катихезе, ПГ 33, 443 А и 933А.

¹⁰ Детаљније у: Јован Златоуст, О гробљу и крсту, 3, ПГ 59, 253.

Небески Хлеб.¹¹ На Тајној Вечери Исус се обраћа Дванаесторици својих ученика: „Ја сам хлеб живи који сиђе с неба; ако ко једе од овога хлеба живјеће вавијек; и хлеб који ћу ја дати тијело је моје, које ћу ја дати за живот свијета“ (Јн. 6,51). „И кад јеђаху узе Исус хлеб и благословивши преломи га, и даде им, и рече: Узмите, једите; ово је тијело моје“ (Мк.14,22).

У Светој Тајни Миропомазања свештенослужитељ узима Свето Уље, којим у знаку крста помазује новокрштено лице. Нови члан добија дарове Светога Духа, који му помажу да чува праву веру и живи светим животом. Свештеник помазује новокрштеног и изговара речи: „Печат дара Духа Светога. Амин.“ Тиме је миропомазани уписан у књигу живих.

„...освештано уље симболизује измирење и склопљени мир (између Бога и човека), исцељеност човеку и припремљеност за духовну борбу која оглашеног очекује када, кроз Светру Тајну Крштења, постане члан Христове Цркве“ (Епископ Јован Пурић, 2015:22). У Старом Завету уље симболише Исусово причешћивање човека: „Поставио си преда мном трпезу на видикунепријатељима мојим; намазао си уљем главу моју, и чаша је моја препуна“ (Псалам. 23,5).

На Светој Тајни Причешћа, дарови, тј. хлеб и вино, претварају¹² се у тело и крв Христову не променом суштине, већ се претварају у тело и крв Христову молитвом Цркве, заједнице људи који слободно верују у присуство Царства Божијег у Литургији¹³. Свети Максим Исповедник Тело и Крв Христову у Евхаристији назива „символима, одсликавањима и мистеријама. *Символично* овде не само да није супротно *стварном*, него га укључује у себе као његов прави израз и начин испољавања“ (Шмеман, 1979:124-125). „Символ правилно схваћен није апстрактно указивање на стварност; он садржи реалност у себи, сведочи присутност симболизованог, реално открива видљивост невидљивог. Тиме се постиже неки неизрециви континуитет између симбола и стварности, у конкретном случају између Бога и космоса, свете тајне и Бога, хлеба и вина и Хлеба живота“¹⁴. „По питању односа чуда и природних закона, став Православне Цркве јесте да Христова библијска чуда, као и свако чудо које се данас дешава у Цркви јесте стварно и реално. Оно представља божански благодатни чин којим се заиста надилазе закони природе. Бог који је сачинио свет и дао му законе моћан је да те законе надиђе када је то неопходно

¹¹ Детаљније у: Јован Златоуст, Тумачење Јеванђеља по Јовану, 3, ПГ 59.

¹² Претварање - преложјење. „Преложјење дарова је есхатолошке природе, јер то није само понављање Христове икономије спасења већ и будућност читаве твари сабране око Христа“ (Епископ Јован Пурић, 2014:163). Епископ Јован Пурић на предавању Тајна симбола наводи да је можда боље употребити израз чудесна промена хлеба и вина (грч. реч *metavoli*), где се не мења суштина, већ је иста сведочанство да је наступило Месијанско време, јер је ту Исус Христос показао славу своју. Односно, симболички речено, из биолошке долази до чудесне духовне промене (детаљније у: <https://www.youtube.com/watch?v=UXBogAzRFQs&t=1604s>, Епископ Нишки Г. Јован, *Тајна Символа*, предавање одржано 5. октобра 2014. у просторијама светосавског дома у Нишу, 21 мин, приступљено 2.3.2020).

¹³ Детаљније у: Епископ Јован Пурић, Упоредно Богословље, Интерклима-графика (Врњци), Манастир Рача, 2019, стр.102.

¹⁴ Детаљније у: Јеромонах Амфилохије - из Предговора књиге: Александар Шмеман, *За живот света - светотајинска философија живота*, ПТТ штампарија, Београд, 1979, стр.6.

зарад спасења људи. Литургија обједињује историјску икономију и есхатон“ (Епископ Јован Пурић, 2019:82).

Човек је свештеник твари. „Он стоји у центру света и уједињава га својим чином благосиљања Бога, примајући од Бога свет и нудећи га Богу. Пунећи пак свет овом захвалношћу, овом евхаристијом, он преображава свој живот - живот који је примио од света, у живот у Богу, у заједничарство са Њим. Свет је створен као „материја“, материјал свеобухватне евхаристије, а човек је створен као свештеник ове космичке свете тајне“ (Шмеман, 1979:15). Света Евхаристија је икона Царства Божијега (Зизјулас, 2013:21).

Теолошки одговор на пропадање творевине

Употребу синтагме еколошко-литургијска свест проналазимо у тексту Епископа др Јована Пурића Литургија и свет. Он објашњава: „Ако се сетимо да Литургија, управо као космички тј. васељенски догађај јесте дело заједнице, пред нама се даје и оваплоћује једна методологија еколошке-литургијске свести“ (Епископ Јован Пурић, 2011:182). Даље каже да свет можемо посматрати на утилитаристички начин, само као поље за задовољење својих потреба, или на литургијски начин тако што ћемо свет приносити Богу и укључити га у динамизам односа између нас и Бога. Отац Александар Шмеман критикује данашњи секуларни свет и секуларно друштво које и представља резултат утилитаристичког модела понашања. Он демистификује секуларно, на први поглед хришћански *прихватљиво*, чак површно сагледавање савременог, посветовњаченог начина живота. Друштву није потребно неко ново, модерно богослужење, у складу са новим секуларним друштвом, већ поновно откривање силе богослужења и њеног истинитог смисла. Данас је потребан не повратак у прошлост, него „повратак светлости и животу, истини и благодати, које Црква вечно излива када, кроз своју литургију, постаје оно што јесте“ (Шмеман, 1979:120).

Само заједничким деловањем литургијске заједнице човечанство може решити еколошки проблем и спасити свет од уништења, док сваки други облик удруживања болује од исте бољке која је у самом средишту еколошког проблема - болује од утилитаризма (Епископ Јован Пурић, 2011:182). Епископ Игнатије Мидић каже да је човек важан фактор за спасење творевине. Он својом природом, материјалном и духовном, сједињује читав свет. Зато га Свети Оци и називају мали свет у великом, или велики у малом.¹⁵ Тај троугао, та веза Бог-човек-творевина је нужна за спасење, јер „Бог Отац преко Бога Сина у Богу Духу Светом¹⁶ о свему промишља, свиме управља и у Њему васцела Божија

---

¹⁵ Детаљније на: <https://www.youtube.com/watch?v=008ddnS8JOW&feature=youtu.be>; приступљено 27.1.2020.

¹⁶ „...Дух Свети је освећујући узрок, јер кроз Њега твар долази до савршенства“ (Детаљније у: Василије Велики, О Светом духу, ПГ 32, 136). „Када бисмо се присајединили Духу Светом, како треба, онда бисмо и небо видели и своје будуће спасење тамо“ (Детаљније у: Јован Златоуст, Тумачење посланице Ефесцима, 2, 2, ПГ 62, 18-19)."

творевина живот има.¹⁷ Јер, „као што творевину није створила творевина, тако творевину не би могла да спасе творевина, да Логос није Творац.“¹⁸ „Спасење није могуће од стране твари која је због пада постала пропадљива. Само је Бог могао да спаси твар. Да би се спасење догодило Бог је требало да постане човек, како би сав створени свет приопштио благодатном животу Пресвете Тројице“ (Епископ Јован Пурић, 2014:10). „Твој је дан и Твоја је ноћ, Ти си поставио звезде и сунце. Ти си утврдио све крајеве земаљске, лето и зиму Ти си уредио“ (Псалам. 74, 16-17). Творац је створио све око нас, а човеку је дао да брине о природи и да је принесе Богу у Светој Евхаристији односа Бога, човека и творевине. Зато Апостол Павле и вели: „Јер чекање твари чека да се јаве синови Божији“ (Посланица Римљанима. 8,19).

Закључна разматрања

Еколошки проблем је један од најинтензивнијих и најсвеобухватнијих проблема данашњице. Сведоци смо нарушавања баланса између човека и читаве створене природе. Човек као управитељ света начинио је преступ, а оболела природа како каже Апостол Павле: „...се покори пропадљивости (не од своје воље него за вољу оног који је покори) на наду, да ће се и сама твар опростити од ропства распаљивости на слободу славе деце Божије“ (Посланица Римљанима. 8, 20-21). „...услед греха, а самим тим и губљења нетварне благодати Божије, васцела човекова природа постала је пропадљива“ (Пурић, 2019:28). Долази до отуђења од Бога, људи скрећу са правога пута, а једини излаз за спасење и обожење човека и васцеле природе је у Господу нашем Исусу Христу. „...Ја сам пут и истина и живот; нико неће доћи к Оцу до кроза ме“ (Јеванђеље по Јовану. 14, 6). „Јер како по Адаму сви умиру, тако ће и по Христу сви оживети“ (1. Коринћанима Посланица. 15,22). Творевина је сва логосна, словесна, симболична и као да таји неки дубљи смисао, али ако не оствари оно своје назначење, онда настаје *krísis*¹⁹ и то је Суд. Само Творац, односно онај који је створио, може и да је спаси. Човек треба да развија динамичност односа са Богом и творевином, који се огледа у његовом приносу материје Богу Творцу. У тој идеалној заједници, Евхаристији свекосмичког карактера, човек приноси Богу целокупну твар на спасење и решава како еколошки проблем, тако и све друге савремене проблеме. Неопходно је дакле развијати еколошко-литургијску свест, која представља једини исправни модел посматрања и сагледавања творевине, али и деловања, које треба да буде у складу са њеним начелима и законитостима успостављеним од стране самог Бога. Можемо да закључимо речима Владике Јована Пурића где указује на симболичност Крста Христовог који преображава човека, време, простор и васцелу творевину: „Кроз Крст Христов, подигнут симболички у Јерусалиму над читаву творевину Божију, као кроз ону кап росе, као кроз сабирно сочиво, као

¹⁷ Детаљније у: Ср. Атанасије Велики, О оваплоћењу, Беседа 2, 1, ЕПЕ, ЕРГА, 1, 226.

¹⁸ Детаљније у: Атанасије Велики, Посланица Аделфију.

¹⁹ грч. - κρίσις (*krísis*): криза, раздвајање, бирање, одлучивање.

кроз есхатолошку зеницу историје, светлост Божија се безмерно излила у читаву твар и живот, у културу и цивилизацију рода људског, разгоревши се Божанским Огњем Христовим, Огњем Хришћанства које је својим литургијским култом Оваплоћења Бога и обожења човека преобразило и време и простор, и људска тела и душе, све и сва у Христу Спаситељу“ (Пурић, 2018:288).

Литература:

1. Atanasije Veliki, *O ovaploćenju*, Beseda 2.
2. Atanasije Veliki, *Poslanica Adelfiju*.
3. Vasilije Veliki, *O Svetom duhu*, PG 32.
4. Vladika Jovan Purić (2019): *Bog, čovek i svet otkrivenja*, Fondacija Grupa sever, Art-print, Novi Sad.
5. Vladika Nikolaj Velimirović (1999): *Kroz tamnički prozor*, Evro, Neven, Beograd.
6. Despotović, Ljubiša (1993): *Ekologija kao kritika modernosti*, Novi Sad.
7. Episkop Jovan Purić (2011): *Ikona i duhovnost*, Interklima-grafika, Kraljevo.
8. Episkop niški Jovan II (2013): *Sotiriologija*, Pravoslavna eparhija niška, Pi-press, Pirot.
9. Episkop Jovan Purić (2014): *Hristologija*, Pravoslavna eparhija niška, Niš.
10. Episkop Jovan Purić (2015): *Simvol - ključ tajne*, Štamparija Srpske Patrijaršije, Niš - Beograd.
11. Episkop Jovan Purić (2018): *Logos, simvol, ikona*, Akademska knjiga, Novi Sad.
12. Episkop Jovan Purić (2019): *Uparedno Bogoslovlje*, Interklima-grafika (Vrnjci), Manastir Rača.
13. Zizjulas Jovan (2013): „*Sveta Evharistija i Crkva*“, u Liturgijsko bogoslovlje, Beograd.
14. Jovan Zlatoust, *Tumačenje Jevandelja po Jovanu*, 3, PG 59.
15. Jovan Zlatoust, *Tumačenje poslanice Jevrejima*, PG 63.
16. Jovan Zlatoust, *Tumačenje poslanice Efescima*, 2, 2, PG 62.
17. Jovan Zlatoust, *O groblju i krstu*, 3, PG 59.
18. Kirilo Jerusalimski, *Katiheze*, PG 33.
19. Marković, Ž., Danilo (1994): *Socijalna ekologija*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
20. Mišković, M., Milan (1997): *Ekološka kriza i ekološka svest omladine*, Viša škola za obrazovanje vaspitača Šabac, Eko centar, Šabac.
21. Pantelić, Milan (2000): *Mali pravoslavni podsetnik*, Besjeda-Banja Luka, Pravoslavna hrišćanska zajednica Šabac.
22. Todorović, Dragica (2002): *Uloga ekološke svesti u zaštiti životne sredine*, Zbornik - Ekološka svest i ekološko obrazovanje dece i omladine, PP "GRAFIKA", Šabac.
23. Tomasović, Mirko (2005): *Poslanica Jevrejima*, Pravoslavni Bogoslovski fakultet u Foči.
24. Fojerbah, Ludvig (1955): *Predavanja o suštini religije*, Kultura, Beograd.
25. Šmeman, Aleksandar (1979): *Za život sveta - svetotajinska filosofija života*, PTT štamparija, Beograd.

Библијски извори:

1. Dela Apostolska. 10,11
2. Jevandelje po Jovanu. 6,51
3. Jevandelje po Jovanu. 7,38
4. Jevandelje po Jovanu. 14,6

5. Jevanđelje po Marku. 14,22
6. Jevanđelje po Mateju. 27,24
7. Kološanima poslanica. 1,15
8. Poslanica Efescima. 1,10
9. Poslanica Rimljanima. 8,19
10. Prva Poslanica Korinćanima. 4,4
11. Prva Poslanica Korinćanima. 8,6
12. Prva Poslanica Korinćanima. 11,25
13. Prva Poslanica Korinćanima. 15,22
14. Psalam. 23,5
15. Psalam. 74, 16-17
16. Psalam. 115,2

Интернет извори:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=008ddnS8JOW&feature=youtu.be>; (Vladika Ignatije Midić, *Biće kao eshatološka zajednica*, pristupljeno 27.1.2020).
2. <https://www.youtube.com/watch?v=UXBogAzRFQs&t=1606s>; (Episkop Niški G. Jovan, *Tajna Simvola*, predavanje održano 5. oktobra 2014. u prostorijama svetosavskog doma u Nišu, pristupljeno 2.3.2020).
3. <http://www.unfccc.int/resource/csites/zimbab/conven/text/art01.htm>; (World Commission on Environment and Development. 1987. *Our Common Future*, Oxford University Press, pristupljeno 9.4.2020).
4. <https://unfccc.int/resource/csites/zimbab/conven/text/art01.htm>; (Okvirna konvenciji Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama (Član 1, tačka 2), pristupljeno 10.4.2020).

ECOLOGICAL AND LITURGICAL AWARENESS

Summary: The modern man experiences a number of enduring problems as he stampedes through the rapid technical and technological development. At the present time, one of the core questions is the environmental issue having entered all pores of the society. The environment and creation as a whole have been constantly experiencing a process of degradation and ruin. The logical questions are: Is there a way out? How to preserve the environment? Can man save nature? A series of programs, trainings, standards and protocols for the environmental awareness have been created in an attempt to address this problem. Religious scholars, theologians, as well as numerous members of the elites have stated that this approach results only in partial healing, it doesn't provide a solution for problems, therefore it only mitigates the consequences of industrialization and technical growth. The new perception of the environment is essential, hence in its core, the world that is created. It is man's duty to safeguard his environment and to present the God with the substance for the salvation in the Holy Eucharist of the relationship between him, God and the creation. Judgment of the created world is not only a matter of the relationship between God, man and the world, but it is about weighing, "measuring" man and the world for the purpose of the eschatological realization of the Kingdom of God, following the principle of the threefold love of God. Therefore, Man should be a priest of the Eucharist and receive the gift of eternal life in the sacrilegious offering of the world to God.

Key words: Holy Communion, ecology, Liturgy, creation, ecological issue

